

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

**EKSPERIMENTAL PSIXOLOGIYA
FANINING O‘QUV DASTURI**

- Bilim sohasi:** 300000 – Ijtimoiy fanlar, jurnalistika va axborot
- Ta‘lim soha:** 310000 – Ijtimoiy va xulq atvoriga mansub
fanlar
- Ta‘lim yo‘nalishi:** 60310300 — Psixologiya

Fan/modul kodi EKP123416	O'quv yili 2024-2025 2025-2026 2025-2026	Semestr 2 3 4	ECTS - Kreditlar 6 6 4	
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi mashg'ulot soatlari 6 6 4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Ekspirimental psixologiya -1	72	108	180
	Ekspirimental psixologiya -2	72	108	180
	Ekspirimental psixologiya -3	48	72	120
2.	<p style="text-align: center;">I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad – eksperimental psixologiyaning nazariy-metodologik asoslarini tizimlashtirish empirik psixologik metodlarni tatbiq etish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat.</p> <p>Fanning vazifasi – eksperimental psixologiya orqali shaxsni psixik jarayonlarni turli holatlarda namoyon bo'lish qonuniyatlarini talabalarga tushuntirish; fanining asosiy tushuncha va tamoyillarini o'zlashtirishda talabalarda tanqidiy tafakkurni rivojlantirishga o'rgatish.</p> <p style="text-align: center;">II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p style="text-align: center;">II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p style="text-align: center;">1.1-mavzu. Ekspirimental psixologiya: tushuncha, tarixi</p> <p>Fiziologik psixologiya paydo bo'lishining tarixiy shart-sharoitlari. G.Gelmgols– psixofiziologiyaning asoschisi sifatida. Psixofizika fani paydo bo'lishi va shakllanishida E.Veber va T.Fexnerning tadqiqotlarining o'rni. V.Vundtning eksperimental psixologiya va yo'nalishiga doir, amaliy izlanishlarning mohiyati va E.Titchenerning laboratoriya metodlari. Bilish jarayonlarni eksperimental tarzida tahlil etishning murrakkab qirralari. Ebbingauz, Brayyan va Xarterlarning eksperimental psixologiya nuqtaiy nazaordan olib borgan tadqiqotlari.</p> <p style="text-align: center;">1.2-mavzu. Psixologiyada ilmiy tadqiqotlarning metodologik asoslari</p> <p>Psixologiyada ilmiy bilish. Paradigma tushunchasi. Paradigmalar o'zgarishi fanning rivojlanish jarayoni sifatida (T. Kun). Ilmiy tadqiqotning bosqichlari, turlari. Ilmiy nazariya tushunchasi. Nazariy konstrukt tushunchasi. Ilmiy faraz tushunchasi. Empirik yuklama tushunchasi.</p> <p>Metod, metodika va metodologiya tushunchalari. Ekspirimental</p>			

psixologiyaning hozirgi davrdagi paradigmasi. Psixologik tadqiqot metodlari. Psixologik tadqiqot obyektivligi mezonlari. Empirik ma'lumotlar turlari. Psixologiyada ma'lumotlarning uch manbasi (R. Kettell). Psixologiyada neyrofiziologik ma'lumotlarning ahamiyati. Ilmiy bilish mezonlari. Psixologiyada obyektivlik muammosi. Psixologiyada nomotetik va ideografik yondashuvlar.

1.3-mavzu. Psixologik tadqiqot metodlari klassifikatsiyasi

Psixologik metodlarning asosiy mohiyati. Psixologik tadqiqotning metodlari. Psixologik metodlarning umumilmiy klassifikatsiyasi. Psixologik tadqiqotlarni miqdoriy va sifat tahlil metodlari. Noeksperimental psixologik metodlar. Eksperiment psixologiyadagi umum ilmiy metodlar. Eksperimental rejalar. Kvazieksperimental va korrelyatsion tadqiqotlar.

1.4-mavzu. Psixologik eksperimentning asoslari

Psixologik eksperiment tushunchasi. Tor ma'noda va keng ma'noda eksperiment so'zining tushunchasi. Muammoning amaliy jihatdan o'rganish mohiyati. Kuzatish dastlabki manbalarni to'plash metodi sifatida. Ilmiy farazlarning shakllantirilishi. Laboratoriya eksperimentining o'ziga xosligi. Tajribani rejalashtirish. To'plangan ma'lumotlarni qayta ishlash.

1.5-mavzu. Tadqiqotlarni tashkil etishga qo'yiladigan talablar

Adabiyotlar bilan ishlash, va uni tizimga keltirish. Eksperimental tadqiqotni tajriba sinovini tashkillashtirish. Abstraksiya va konkretizatsiya. Induksiya va deduksiya. Analiz va sintez. Klassifikatsiya, taqqoslash va umumlashtirish. Psixologik tadqiqotlarni o'tkazish etikasi.

1.6-mavzu. Kuzatish

Turmushdagi va kasbiy kuzatish. Kuzatish metodini tatbiq etish sohalari. Kuzatish tadqiqot metodi sifatida: Predmeti. Sharoiti. Vositalari. Usullari. Kuzatish turlari. Tizimsiz kuzatishning o'ziga xos jarayonlari. Tizimlashtirilgan bir biriga bog'liq bo'lmagan kuzatishning o'ziga xosligi. Kuzatish rejasini tuzish bosqichlari. Kuzatish natijalarini qayd etish holatlari. Kuzatish natijalarining xolisligi muammosi.

Kuzatuvchi shaxs va uning madaniyati. Kuzatuvchining tadqiqot natijalariga ta'siri. Kuzatuvchi va kuzatiluvchi shaxslarning o'zaro munosabatlari. Kuzatiluvchining reaktivligi. Kuzatiluvchining kuzatish jarayoniga ko'nikib qolishi.

Tadqiqotchi praktikumi. Kuzatuv metodi yordamida emotsiyalarni baholash. Yolg'onni aniqlashda kuzatish metodidan foydalanish. Shaxs xususiyatlarini baholashda kuzatish metodi. Guruhni kuzatish. Xodimlarni baholashda kuzatish metodi. Kuzatish metodikalari.

1.7-mavzu. O'zini o'zi kuzatish metodi

Tarixiy sharh. Empatiya muammosi. O'zini o'zi kuzatish metodlari. Shaxs tajribasi fenomeni. Tatbiqiy psixologiya. Psixologiya metodlari. Kommunikatsiya muammosi.

1.8-mavzu. Verbal-kommunikativ metodlar

Suhbat metodi. Suhbat metodining umumiy xarakteristikasi. Turmushda va kasbiy suhbat. Suhbat metodining tatbiq etish maqsadlari va sohalari. Suhbat rejasi. Suhbat o'tkazish joyi va davomiyligi. Suhbat bosqichlari va uni protokollashtirish. Psixologik muloqot, muloqot o'rnatish usullari. Tadqiqot praktikumi. Suhbat texnikasi.

So'rov metodi. So'rov o'tkazish tasniflari. So'rov strukturasi. Psixometrik tekshiruv. Anketa so'rovi. Anketa ko'rinishlari va ularning tavsifi. Tadqiqot praktikumi. So'rov o'tkazish uchun anketa ishlab chiqish.

Intervyu usuli. Intervyu suhbat va so'rov mujassamligi sifatida Intervyu ko'rinishlari. Chuqurlashtirilgan intervyu. Intervyu tizimini ishlab chiqish. Respondentlar uchun savollarni shakllantirish qonun qoidalari. Intervyu o'tkazish jarayonlari. Tadqiqot praktikumi.

III. Laboratoriya mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Laboratoriya mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Psixologik tadqiqot metodlari klassifikatsiyasi.
2. Psixologik eksperimentning asoslari.
3. Tadqiqotlarni tashkil etishga qo'yiladigan talablar.
4. Kuzatish.
5. O'zini o'zi kuzatish metodi.
6. Verbal-kommunikativ metodlar.

Laboratoriya mashg'ulotlarini o'tkazish rivojlantiruvchi va muammoli ta'lim tamoyillari asosida qurilishi lozim. Laboratoriya mashg'ulotlari auditoriyada ham, dastlabki tadqiqotlarni amalga oshirish sharoitida ham o'tkazilishi mumkin. Tadqiqotda talabalarning o'zlari albatta ishtirok etadilar va bu ularga zarur tajribalarni egallab, kasbiy muhim sifatlardan biri sanalgan refleksiyaning shakllantirishlariga yordam beradi. Shu bilan bir qatorda turli yoshdagi, har xil toifadagi insonlar ham tadqiqotda ishtirok etadilar. Bunday vaziyatlarda talabalar sinaluvchilar bilan aloqa o'rnatish, tashxis natijalarini izohlash malaka va ko'nikmalarini egallaydilar.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Eksperimental psixologiya: tushuncha, tarixi.
2. Psixologiyada ilmiy tadqiqotlarning metodologik asoslari.
3. Psixologik tadqiqot metodlari klassifikatsiyasi.
4. Psixologik eksperimentning asoslari.
5. Tadqiqotlarni tashkil etishga qo'yiladigan talablar.
6. Kuzatish.

	<p>7. O'zini o'zi kuzatish metodi.</p> <p>8. Verbal-kommunikativ metodlar.</p> <p>Ushbu o'quv fani bo'yicha mustaqil ta'lim olish darslik va o'quv qo'llanmalardagi tegishli mavzularni o'rganishni, fan bo'yicha maxsus (shu jumladan, ilmiy-tadqiqiy maqolalar va monografiyalar) adabiyotlarni o'rganishni, mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular taqdimot qilish tavsiya etiladi.</p>
3.	<p>V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> • eksperimental psixologiyaning predmeti, vazifalari va tushunchalarini; psixologik tadqiqot metodlarining tasnifi psixologik tadqiqotning asosiy metodlarining tarkibiy xususiyatlarini; eksperimental rejalarining tasnifi va asosiy xususiyatlarini bilishi va ulardan foydalana olishi; • eksperimental tadqiqotning maqsadi, vazifalari, obyekti va predmetini aniqlay olish; laboratoriya tadqiqotlarini tashkil etish; amaliy psixologiya tadqiqotlarini tashkil etish va o'tkazish; tadqiqot qatnashchilarining psixologik xususiyatlarini inobatga olish va axloqiy me'yorlarga rioya qilish; psixologik tadqiqot asosiy metodlarining muhim xususiyatlarini va eksperimental rejalarini tahlil qila olish; tadqiqotni rejalashtirish va o'tkazish ko'nikmalarini qo'llay olish ko'nikmasiga ega bo'lishi kerak.
1.	<p style="text-align: center;">Eksperimental psixologiya -2</p>
2.	<p style="text-align: center;">I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad – shaxsning O'ziga xos xususiyatlarini, shaxsning ehtiyoj-motivatsion sohasi, emotsional-irodaviy sohasini qamrab oluvchi ichki regulyatsiyasini tadqiq etish metod va usullari haqidagi tasavvurlarini tizimlashtirishdan iborat.</p> <p>Fanning vazifalari – shaxsning O'ziga xos xususiyatlari va yo'nalganligining tashxis metodlari, shaxsning kasbiy qiziqishlarini eksperimental tadqiq etish, shaxs temperamenti va xarakter aktsentuatsiyasini O'rganish, shaxsning ehtiyoj va qadriyatlarini, motiv va motivatsiyasi, emotsional va irodaviy sohalarini tashxis etishning O'ziga xos jihatlari hamda usullarini O'rganishdan iborat.</p> <p style="text-align: center;">II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p style="text-align: center;">II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p style="text-align: center;">2.1-mavzu. Shaxsni o'rganishning biografik metodi</p> <p>Biografik metod asosida shaxs xarakteristikasini tuzish. Biografik anketaning shakllantirilishi. Tadqiqotni tashkil etish. Tekshiriluvchiga yo'riqnoma. Bayonnomani tuzish. Shaxs shakllanishi xronologik jadvali. Kontent-tahlil metodi.</p> <p style="text-align: center;">2.2- mavzu. Shaxsni yo'nalganligini o'rganish</p>

Shaxsni yoʻnalganligini oʻrganish anketasi. Shaxsni yoʻnalganligini aniqlash jarayoni. Shaxsni yoʻnalganligini, oʻrganuvi anketa oʻtkazish uchun zaruriy maʼlumotlar. Tekshiriluvchiga yoʻriqnoma, javob varaqasi. Maʼlumotni qayta ishlash uchun test kaliti. Baholash jadvali, yakka shaxs yoki guruh uchun.

2.3-mavzu. Kasbiy qiziqish va layoqatlarni eksperimental oʻrganish

Bilish jarayonlari va qiziqishlarning uzviy bogʻliqligini oʻrganish. Maktab oʻquvchilarida anketa metodi yordamida. Anketa 78 savoldan iborat, savollar kasbiy qiziqishga nisbatan yoʻnaltirilgan. Javob varaqasi va jadval, 13 qator va 6 ustunda nomerlangan boʻsh katakchalar bilan, qiziqishlar xaritasi javob varaqasini toʻldirish vazifasini, toʻgʻri tushuntirish. Qiziqishlar xaritasi metodikasi yordamida toʻplangan maʼlumotlarni qayta ishlash. Kasbiy qiziqishlar boʻyicha individual xulosalash.

2.4-mavzu. Shaxs temperamentini tadqiq etish metodlari

Asab tizimi xususiyatlarini oʻrganishda kuzatish metodi (M.K.Akimova va T.V.Kozlovaning kuzatuv sxemasi). Temperamentning uch xususiyatini oʻlchash uchun G.Ayzenkning shaxs soʻrovnomasi: ekstraversiya, introversiya, neyrotizm. Temperamentning uchta asosiy xususiyatini baholash uchun asab tizimi xususiyatlari soʻrovnomasi (Ya.Strelyau): qoʻzgʻalish kuchi, tormozlanish kuchi, asabiy jarayonlarning harakatchanligi. A. Belovning "Temperament formulasi" soʻrovnomasi toʻrtta temperament turlarining jiddiylikni aniqlash uchun. Asab tizimining xususiyatlarini oʻrganish metodikasi (B.A. Vyatkin) asab tizimining uchta xususiyatini baholash uchun: qoʻzgʻalish kuchi, tormozlanish kuchi, asabiy jarayonlarning harakatchanligi.

2.5-mavzu. Xarakter aksentuatsiyasini oʻrganish

Psixologiyada "xarakter aksentuatsiyasi" tushunchasi. Aksentuatsiya inson shaxsining oʻziga xos xususiyati sifatida. Psixologiyada "xarakter aksentuatsiyasi" tushunchasini ishlab chiqish. K.Leongard, A.Ye.Lichkoning ilmiy qarashlari. Xarakter aksentuatsiyasi oʻsmir deviant xulq-atvori omili sifatida. Shaxs xarakter aksentuatsiyasi diagnostikasi. G.Shmishek, K.Leongardning test-soʻrovnomasi. Shaxsning xarakteri va temperamenti aksentuatsiyasini aniqlash metodikasi. Leongard tomonidan aniqlangan 10 ta aksentuatsiya tiplarining ikki guruhga boʻlinishi: xarakter aksentuatsiyasi (namoyishkorlik, pedantizm, qotib qolganlik, qoʻzgʻaluvchanlik) va temperament aksentuatsiyasi (gipertimlik, distimlik, xavotir-qoʻrquv, siklotimlik, affektivlik, emotivlik).

2.6- mavzu. Ehtiyoj faollikni yuzaga keltiruvchi turtki sifatida va ehtiyoj oʻrganish metodlari

Ehtiyoj muammosi va uning urganishi. Ehtiyojning biologik va psixologik komponentlari. Ehtiyojlar klassifikatsiyasi. Ehtiyojlar va qadriyatlar. Ehtiyoj oʻrganish metodlari.

2.7-mavzu. Motiv va motivatsiya xaqida umumiy tushuncha, uning o'rganish metodlari

Motiv va motivatsiya haqida umumiy tushuncha. Motivatsiya tadqiqot obyekti sifatida (Rubinshteyn S.L., Myasishev V.N., Kronbax L.). Motiv va motivatsiya. Motiv va ehtiyoj. Motivatsii indikatori. Shaxsiy xususiyatlar va uning motivatsiyaga ta'siri. Yo'naltirilgan metodikalar. Proyektiv metodikalar. L.Frankning proyektiv metodikalari klassifikatsiyasi. Motivirovka va motivatorlarni o'rganish – suhbat, so'rov, anketa. Shaxs xatti-harakatlarini kuzatish. Motivlarni aniqlashga qaratilgan eksperimental metodlar.

2.8-mavzu. Shaxsning emotsional jabhasi va uning o'rganish metodlari

Xissiyotning yuzaga kelishi. Fiziologik harakat va hissiyot. Shaxsning emotsional jabhasining komponentlari. Xissiyot klassifikatsiyasi. Xissiyotning fiziologik mexanizmlari. Noverbal emotsiyaning namoyon bo'lishi. Xissiyot nazariyalari. Yarimsharlar funksiyasi va emotsiyalar.

Emotsional holatlarni tashxis etishning metodologik masalalari. Emotsiyalarning fiziologik ko'rsatgichlari va tashxisi. Nutq tahlili orqali emotsiyalarni tahlil etish. Emotsional holatlarning subyektiv mezonlari. Emotsional holatlar tashxisiga kompleks yondashuv o'rniga tizimli yondashuvni qo'llash. Inson emotsional olami xususiyatlarining psixologik tashxisi. Savolnomalardan foydalanish. Yuz ifodasi orqali emotsiyalarni tashxis etish. Ranglar testidan foydalanish.

2.9-mavzu. Iroda, ichki irodaviy boshqaruv va irodaviy xususiyatlarni o'rganish metodlari

Irodaviy harakatlar va irodaviy jarayonlar tavsifi. Irodaning asosiy xususiyatlari. Xulq-atvorni irodaviy boshqaruv. Iroda mexanizmlari.

Irodaning sifat va darajasini o'rganish muommolari. Irodani kuchini baholash metodi (Ivannikov V.A.). Irodaviy xususiyatlarni tahliliga yo'naltirilgan metodlar. Ekstensiv metod irodaviy faollikka yo'naltirilganligi. Umumlashtirish metodi tavsifnoma asosida. O'zaro baholash metodi. O'z o'zini baholash metod. Laboratoriya eksperimenti. Qat'iyatlikning diagnostikasi. Botirlikning darajasini diagnostikasi. Sabrlilik (qanoat) eksperimental diagnostikasi.

2.10-mavzu. Irodani buzilishi. Irodasizlik xulq-atvori

Ixtiyoriy diqqatning buzilishi. Ixtiyoriy xotiraning buzilishi. Maqsadli faoliyatni yo'nalganligini buzilishi. Ixtiyoriy xatti-harakatlarning buzilishi.

III. Laboratoriya mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Laboratoriya mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Shaxsni o'rganishning biografik metodi.
2. Shaxsni yo'nalganligini o'rganish.
3. Kasbiy qiziqish va layoqatlarni eksperimental o'rganish.
4. Shaxs temperamentini tadqiq etish metodlari.

	<p>5.Xarakter aksentuatsiyasini o‘rganish.</p> <p>6.Ehtiyoj faollikni yuzaga keltiruvchi turtki sifatida va ehtiyoj o‘rganish metodlari.</p> <p>7.Motiv va motivatsiya haqida umumiy tushuncha, uning o‘rganish metodlari.</p> <p>8.Shaxsning emotsional jabhasi va uning o‘rganish metodlari.</p> <p>9.Iroda, ichki irodaviy boshqaruv va irodaviy xususiyatlarni o‘rganish metodlari.</p> <p>Laboratoriya mashg‘ulotlarini o‘tkazish rivojlantiruvchi va muammoli ta’lim tamoyillari asosida qurilishi lozim. Laboratoriya mashg‘ulotlari auditoriyada ham, dastlabki tadqiqotlarni amalga oshirish sharoitida ham o‘tkazilishi mumkin. Tadqiqotda talabalarning o‘zlari albatta ishtirok etadilar va bu ularga zarur tajribalarni egallab, kasbiy muhim sifatlardan biri sanalgan refleksiyani shakllantirishlariga yordam beradi. Shu bilan bir qatorda turli yoshdagi, har xil toifadagi insonlar ham tadqiqotda ishtirok etadilar. Bunday vaziyatlarda talabalar sinaluvchilar bilan aloqa o‘rnatish, tashxis natijalarini izohlash malaka va ko‘nikmalarini egallaydilar.</p> <p style="text-align: center;">IV.Mustaqil ta’lim va mustaqil ishlar</p> <p>Mustaqil ta’lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:</p> <p>1.Shaxsni o‘rganishning biografik metodi.</p> <p>2.Shaxsni yo‘nalganligini o‘rganish.</p> <p>3.Kasbiy qiziqish va layoqatlarni eksperimental o‘rganish.</p> <p>4.Shaxs temperamentini tadqiq etish metodlari.</p> <p>5.Xarakter aksentuatsiyasini o‘rganish.</p> <p>6.Ehtiyoj faollikni yuzaga keltiruvchi turtki sifatida va ehtiyoj o‘rganish metodlari.</p> <p>7.Motiv va motivatsiya haqida umumiy tushuncha, uning o‘rganish metodlari.</p> <p>8.Shaxsning emotsional jabhasi va uning o‘rganish metodlari.</p> <p>9.Iroda, ichki irodaviy boshqaruv va irodaviy xususiyatlarni o‘rganish metodlari.</p> <p>10.Irodani buzilishi. Irodasizlik xulq-atvori.</p> <p>Ushbu o‘quv fani bo‘yicha mustaqil ta’lim olish darslik va o‘quv qo‘llanmalardagi tegishli mavzularni o‘rganishni, fan bo‘yicha maxsus (shu jumladan, ilmiy-tadqiqiy maqolalar va monografiyalar) adabiyotlarni o‘rganishni, mustaqil o‘zlashtiriladigan mavzular taqdimot qilish tavsiya etiladi.</p>
3.	<p style="text-align: center;">V. Fan o‘qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)</p> <p>Fanni o‘zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> •shaxsning individuallik va ijtimoiy xususiyatlarini amaliy o‘rganish; hulq-atvor, faoliyat, temperament haqida amaliy tadqiqotlar; shaxsni eksperimental o‘rganish metodlari; ehtiyoj, motiv va motivatsiyani amaliy o‘rganish qoidalari; motiv, motivatsiya, emotsiya va emotsiya turlarining vazifalari; irodaviy xususiyatlarni laboratoriya sharoitida o‘rganish haqidagi tasavvurga ega bo‘lishi;

	<p>•shaxsni eksperimental psixologiyada amaliy o‘rganish talablarini; shaxsni eksperimental o‘rganish talablarini; hulq-atvor, faoliyat, temperament bo‘yicha laboratoriya mashg‘ulotlarni tashkil etishni; motivlarni eksperimental o‘rganish talablarini; motiv turlari va motiv funksiyalari bo‘yicha laboratoriya mashg‘ulotlarini tashkil etishni; emotsiya va emotsiya turlarini baholashni; irodaviy sifatlarini laboratoriyada tadqiq etish qoidalarini bilishi va ulardan foydalana olishi;</p> <p>•shaxsni eksperimental o‘rganish metodlarini qo‘llashni; shaxsni eksperimental psixologiyada amaliy o‘rganish natijalarini tahlil qilishni; hulq-atvor, faoliyat, temperament bo‘yicha laboratoriya mashg‘ulotlarni tashkil etish, natijalarni qayta ishlash, tahlil qilish va rasmiylashtirish; motiv, motivatsiya, emotsiya va irodaning turlari, xususiyatlari hamda sifatlarini eksperimental o‘rganish; motiv turlari va motiv funksiyalari bo‘yicha laboratoriya mashg‘ulotlarini tashkil etish; alohida faoliyat tur motivlarini eksperimental o‘rganish; emotsiya va emotsiya turlarini baholash; motiv, motivatsiya, emotsiya va irodani laboratoriyada o‘rganishni tashkil etish, natijalarni qayta ishlash, tahlil qilish va rasmiylashtirish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.</p>
1.	<p style="text-align: center;">Eksperimental psixologiya -3</p>
2.	<p style="text-align: center;">I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o‘qitishdan maqsad – bilish jarayonlarini tadqiq etuvchi metodlar va usullar haqidagi tasavvurlarni tizimlashtirish hamda talabalarning laboratoriya mashg‘ulotlarini bajarishi asosida sensor-perseptiv, diqqat va xotira, tafakkur va nutq jarayonlari qonuniyatlarini ko‘rib chiqish.</p> <p>Fanning vazifalari – psixologik o‘lchov shkalalarini tatbiq etish malakalarini shakllantirish, sensor-pertseptiv jarayonlar, diqqat, xotira, tafakkur va nutqning o‘ziga xos xususiyatlarini tashxis etish malakalarinin rivojlantirishdan iborat.</p> <p style="text-align: center;">II. Asosiy nazariy qism (ma’ruza mashg‘ulotlari)</p> <p style="text-align: center;">II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p style="text-align: center;">3.1-mavzu. Psixologik o‘lchov</p> <p>Dastlabki psixologik o‘lchov nazariyalari. O‘lchov shkalalarining turlari. Psixologik o‘lchovlarining turlari. Test va o‘lchov nazariyalari. Dastlabki ma’lumotlarni natijalarni qayta ishlash va dastlabki xulosalar. Natijalarni izohlash va taqdim etish.</p> <p style="text-align: center;">3.2-mavzu. Sensor deprivatsiyasi</p> <p>Sensor deprivatsiya tushunchasi. Sensor deprivatsiyasining namoyon bo‘lish shart-sharoitlari. Sensor deprivatsiya sharoitida psixik o‘zgarishlar. Sensor deprivatsiyasi eksperimental o‘rganish metodlari.</p> <p style="text-align: center;">3.3-mavzu. Sezgi psixofizikasi</p> <p>Sezgi pog‘onalari va analizatorlarning sezgirligi. Absolyut va differensial sezgirlik. Absolyut sezgirlikni o‘lchash. Sezginging subyektiv va obyektiv</p>

ko'rsatgichlari. Differensial sezgirlikni o'lchash. P.Buger-E.Veber, T.Fexner qonunlari.

3.4-mavzu. Perseptiv timsollarning tashkil topishi: o'rganish metodlari

Sezgi va idrok, ularning farqlari. Idrok turlari. Idrok timsolining xususiyatlari: predmetlilik, yaxlitlik, konstantlik, kategoriyalilik. Idrok hajmini o'rganish.

Teri sezgirligining va teri idrokining murakkab shakllari. Teri idrokida harakatning o'rni. Teri timsolining qurilish bosqichlari. Informatsion belgilar va teri timsolining qurilishi. Teri sezgirligining fazoviy chegaralarini o'rganish. Passiv va aktiv teri sezgisida shakl idroki.

Ko'rish idrokida konstantlilikni o'rganish – predmet shakllarining konstantligi.

3.5-mavzu. Idrokning murakkab shakllari va ularning o'rganish metodlari

Makonni ko'rish orqali idrok etish. Stereoskopik idrok. Vaqtni idrok qilish. Harakatni idrok etish. Vaqtni idrok qilishni o'rganish. Shaxsning psixologik yoshi. Kuzatuvchanlikni o'rganish. Idrokda bilishni nazorat qilishni o'rganish.

3.6-mavzu. Diqqat konsentratsiyasini eksperimental o'rganish

Diqqat konsentratsiyasining o'quv jarayonidagi o'rnini o'rganish va konsentratsiya qobiliyatini baholash. Diqqatning charchashi va konsentratsiyaning beqarorligini o'rganish. Ixtiyorsiz diqqatning ko'chuvchanlik va bo'lunuvchanlik xususiyatlari. Natijani qayta ishlash va tahlil etish. Natijalarni hisoblash va tahlil qilish.

3.7-mavzu. Diqqatning barqarorligini o'rganish xususiyatlari

Diqqatning barqarorligi va bo'lunuvchanligini o'rganish. Kuzatish tartibi tadqiqotning yo'nalganligi. Natijalarni hisoblash va tahlil qilish.

3.8-mavzu. Diqqatning ko'chuvchanligi va taqsimlanishini o'rganish

Zarur axborotni faol tanlashda diqqatning ko'chuvchanligini o'rganish (Shulte jadvali bo'yicha). Diqqatning taqsimlanish tezligini o'rganish. Turli sharoitlarda yangi ma'lumotlarni tanlash va ularni mashq asosida avvalgilari bilan solishtirish. Intellektual mashq asosida ixtiyoriy diqqatning xususiyatlarini o'rganish. Diqqatning ko'chuvchanligini o'rganish.

3.9-mavzu. Qisqa muddatli va operativ xotiraning hajmini o'rganish

Qisqa muddatli ko'rish xotirasini o'rganish. Qisqa muddatli ko'rish xotirasini baholash. Qisqa muddatli obrazli xotirani o'rganish. Ixtiyoriy va ixtiyorsiz xotira. Ixtiyoriy va ixtiyorsiz xotirani diagnostikasi.

Operativ xotirani o'rganish. Ixtiyoriy va ixtiyorsiz xotira. Ixtiyoriy va ixtiyorsiz xotirani diagnostika qilish. Ixtiyorsiz esda olib qolishni o'rganish.

Qisqa muddatli xotirani ko‘lamini va hajmini o‘lchash. Qisqa muddatli xotira hajmi va axboratlar ko‘lamini o‘rganish. Operativ xotira hajmini o‘rganish.

3.10-mavzu. So‘z-mantiqiy va obrazli xotirani o‘rganish metodikasi

Mexanik va mantiqiy xotirani o‘zaro bog‘liqligini o‘rganish. Ikki qator so‘zni eslab qolish metodikasi. Mexanik va mantiqiy xotirani o‘rganish uchun zarur materiallar. Mexanik va mantiqiy xotirani o‘rganish natijalarini hisoblash va tahlil. Qisqa muddatli ko‘rish xotirasini baholash. Obrazli xotirani o‘rganish.

3.11-mavzu. Tafakkur jarayoniga psixologik omillarning ta’siri

Masalani angash va uni to‘g‘ri yechimini topishga yordam beruvchi va to‘sqinlik qiluvchi shart-sharoitlar. Muayyan darajadagi motivatsiya va o‘tmish tajribaning aktualizatsiyasi. Yo‘nalganlik va ustanovkaning ta’siri. V.Kyoler, G.Berch, N.Mayer, M. Vertgaymer va b. tadqiqotlari. Masalalarni yechishda oldingi tajribalarning tanlovchan ta’siri. Axborot selektivligi. Yu.F.Polyakovning tajribalari. K.Dunker va A.Lachins tajribalari.

3.12-mavzu. Tafakkurni eksperimental usullar yordamida tadqiq etish

Ovoz chiqarib mulohaza yuritish metodi va masalalarni yechish jarayoni tahlili va metodlari. Vyursburg maktabi. O‘z-o‘zini kuzatish. O‘z-o‘zini kuzatishda kamchiliklari. Geshtaltpsixologiya, ovoz chiqarib mulohaza yuritish metodi. Fikrlash jarayoni eksteriorizatsiyasi. De Grot tadqiqotlari. Ovoz chiqarib mulohaza yuritish metodining kamchiliklari. L.Ansiferova, T.Meleshko, L. Sekey tadqiqotlari.

Nazariy-axborotli yondashuvning mohiyati. Inson miyasi va tafakkur: tuzilma va faollikni o‘rganish. Rezolvensiya tamoyili, evristika, E.Xant va P.Uinston tadqiqotlari. M.Minskiyning freymlar nazariyasi, D.Pospelov va Yu.Klikov tadqiqotlari. Dj.Miller va b. tadqiqotlari. N.Axning sun’iy tushunchalarni o‘rganish metodi. L.S.Vigotskiy va L.S.Saxarov metodikasi.

3.13-mavzu. Tafakkur va intellektual qobiliyatlar

Intellekt tushunchasi. Intellekt nazariyalari. Spirmen, Kettel, Bine, Gilford va boshqa tadqiqotlari. Intellektual rivojlanishni o‘rganish metodlari.

3.14-mavzu. Semantik differensial metodi bo‘yicha nutq birliklari semantivasini o‘rganish

Semantikaga nazariy qarashlar. Mazmun turlari: signifikativ, denotativ, tuzilmaviy, pragmtik. Ch.Morris, A.Chyorch, de Sossyur, Ch. Osgud, F.Polan, L.S.Vigotskiy, A.N.Leontev tadqiqotlari. “Ma’no” va “mohiyat” tushunchalari. Nutq mazmuni komponentlari, so‘zlarning affektiv bo‘yoqdorligi. Ch.Osgudning semantik differensial metodi.

III. Laboratoriya mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Laboratoriya mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Psixologik o'lchov.
2. Sezgi psixofizikasi.
3. Perseptiv timsollarning tashkil topishi: o'rganish metodlari.
4. Idrokning murakkab shakllari va ularning o'rganish metodlari.
5. Diqqat konsentratsiyasini eksperimental o'rganish.
6. Diqqatning barqarorligini o'rganish xususiyatlari.
7. Diqqatning ko'chuvchanligi va taqsimlanishini o'rganish.
8. Qisqa muddatli va operativ xotiraning hajmini o'rganish.
9. So'z-mantiqiy va obrazli xotirani o'rganish metodikasi.
10. Tafakkur jarayoniga psixologik omillarning ta'siri.
11. Tafakkurni eksperimental usullar yordamida tadqiq etish.
12. Tafakkur va intellektual qobiliyatlar.
13. Semantik differensial metodi bo'yicha nutq birliklari semantivasini o'rganish.

Laboratoriya mashg'ulotlarini o'tkazish rivojlantiruvchi va muammoli ta'lim tamoyillari asosida qurilishi lozim. Laboratoriya mashg'ulotlari auditoriyada ham, dastlabki tadqiqotlarni amalga oshirish sharoitida ham o'tkazilishi mumkin. Tadqiqotda talabalarning o'zlari albatta ishtirok etadilar va bu ularga zarur tajribalarni egallab, kasbiy muhim sifatlardan biri sanalgan refleksiyaning shakllantirishlariga yordam beradi. Shu bilan bir qatorda turli yoshdagi, har xil toifadagi insonlar ham tadqiqotda ishtirok etadilar. Bunday vaziyatlarda talabalar sinalluvchilar bilan aloqa o'rnatish, tashxis natijalarini izohlash malaka va ko'nikmalarini egallaydilar.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Psixologik o'lchov.
2. Sensor deprivatsiyasi.
3. Sezgi psixofizikasi.
4. Perseptiv timsollarning tashkil topishi: o'rganish metodlari.
5. Idrokning murakkab shakllari va ularning o'rganish metodlari.
6. Diqqat konsentratsiyasini eksperimental o'rganish.
7. Diqqatning barqarorligini o'rganish xususiyatlari.
8. Diqqatning ko'chuvchanligi va taqsimlanishini o'rganish.
9. Qisqa muddatli va operativ xotiraning hajmini o'rganish.
10. So'z-mantiqiy va obrazli xotirani o'rganish metodikasi.
11. Tafakkur jarayoniga psixologik omillarning ta'siri.
12. Tafakkurni eksperimental usullar yordamida tadqiq etish.
13. Tafakkur va intellektual qobiliyatlar.
14. Semantik differensial metodi bo'yicha nutq birliklari semantivasini o'rganish.

Ushbu o'quv fani bo'yicha mustaqil ta'lim olish darslik va o'quv

	<p>qo'llanmalardagi tegishli mavzularni o'rganishni, fan bo'yicha maxsus (shu jumladan, ilmiy-tadqiqiy maqolalar va monografiyalar) adabiyotlarni o'rganishni, mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular taqdimot qilish tavsiya etiladi.</p>
3.	<p>V Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> •sezgi xususiyatlari; idrok xususiyatlari, turlari va fenomenlari; sensor jarayonlarni va idrokda perseptiv obrazlarni aks etishini laboratoriya sharoitida o'rganishi; diqqat xususiyatlari; diqqatning xususiyatlarini amaliy o'rganish mezonlari; diqqatni eksperimental o'rganish metodikalari; tafakkurni amaliy jihatdan o'rganish va tadqiqot metodlarini o'ziga xosligi; tafakkurga doir jahon psixologiyasi olib borilgan eksperimental psixologik tadqiqotlar haqida tasavvurga ega bo'lishi; •sezgini eksperimental psixologik o'rganishning talablarini; sezgi xususiyatlarini o'rganish metodikalarini; sezgi va idrok o'rganish metodlari; diqqat va xotira xususiyatlarini o'rganish usullarini; diqqat va xotiraning xususiyatlarini amaliy o'rganish mezonlarini; tafakkur va nutqni amaliy jihatdan o'rganish metodlarini; tafakkur va nutqni eksperimental laboratoriya sharoitida o'rganish shart-sharoitlari, talablari va bosqichlarini; tafakkur va nutq psixologiyasi bo'yicha eksperimental psixologik laboratoriyasi mashg'ulotlarini tashkil etishni bilishi va ulardan foydalana olishi; •sezgi xususiyatlarini laboratoriyada o'rganish; sezgi chegarasini o'lchash usullarini qo'llash; idrok xususiyatlarini baholash; sezgi va idrok psixologiyasi bo'yicha laboratoriyada o'rganishni tashkil etish, natijalarni qayta ishlash, tahlil qilish va rasmiylashtirish; diqqat va xotira turlari va xususiyatlari va ularning vazifalarini eksperimental o'rganish qoidalaridan foydalana olish; diqqat va xotira psixologiyasi bo'yicha laboratoriyada o'rganishni tashkil etish, natijalarni qayta ishlash, tahlil qilish va rasmiylashtirish; tafakkur turlarini eksperimental psixologiya metodlari yordamida tadqiq etish; tafakkur jarayonlarini xossalarini baholash; nutq eksperimental psixologiya metodlari yordamida o'rganish; tafakkur va nutq psixologiyasi bo'yicha bo'yicha laboratoriyada o'rganishni tashkil etish, natijalarni qayta ishlash, tahlil qilish va rasmiylashtirish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.
4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> •ma'ruzalar; •amaliy va laboratoriya mashg'ulotlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar; guruhlarda ishlash; taqdimotlarni qilish); •individual loyihalar.
5.	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil</p>

	mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.
6.	<p style="text-align: center;">Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Advanced Research Methods for Applied Psychology: Design, Analysis and Reporting. Edited by Paula Brough. Routledge Third Avenue, New York, 2019. 333 p. 2. M.X.Karamyan, B.B.Nurullaeva, E.V.Bondareva, M.X.Djumaniyazova, F.E.Gazieva Eksperimental psixologiya. [Matn]: darslik. – Toshkent: Bookmany print, 2023. – 482 b. 3. В.Н.Дружинин Экспериментальная психология. 2-е изд., перераб. и доп. СПб: Изд-во «Питер», 2023. 320 с. <p style="text-align: center;">Qo'shimcha adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Ш.М.Мирзиёев Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. Тошкент: Ўзбекистон. – 2017. -104 б. 5. Davis S. F. Handbook of Research Methods in Experimental Psychology. Blackwell Publishing Ltd, 2003. 515 p. 6. Howitt D., Cramer D. Introduction to Research Methods in Psychology. 3rd ed. Pearson Education Limited, 2011. 473 p. 7. Langdridge D., Hagger-Johnson G. Introduction to Research Methods and Data Analysis in Psychology. 3rd edition. Pearson Education Limited, 2013. 640 p. 8. Shaughnessy J.J., Zechmeister E.B., Zechmeister J. S. Research Methods in Psychology. 9th ed. McGraw-Hill, 2011. 512 p. 9. Глуханюк Н. С. Практикум по общей психологии: Учеб. пособие /Н. С. Глуханюк, Е. В. Дьяченко, С. Л. Семенова. 3-е изд. М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2006. 224 с. 10.Гудвин Дж. Исследование в психологии: методы и планирование. 3-е изд. СПб.: Питер, 2004. 558 с. 11. Горбатов Д.С. Практикум по психологическому исследованию. Учеб.пособие. Самара: Издательский дом «БАХРАК-М», 2003. 272 с. 12. Качественные и количественные методы исследований в психологии: практикум/ сост. Т.А.Майборода. Ставрополь: Изд-во СКФУ, 2016. 90 с. 13. Корнилова Т.В., Смирнов С.Д. Методологические основы психологии. СПб: Питер, 2006.320 с. 14. Наследов А.Д. Математические методы психологического исследования. СПб.: Речь, 2012. 15.Общий психологический практикум: Учебник для вузов. Стандарт третьего поколения/ Под ред. С.А.Капустина. СПб.: Питер, 2017. 480 с. 16. Практикум по общей психологии: учеб. пособие для студ. психологов. Часть II / сост.: В.П. Иванова, В.В. Еременко; под общ. ред. В.П. Ивановой. 2-е изд., испр. и доп. Бишкек.: Изд-во КРСУ, 2014. 289 с.

	<p>17. Психологический практикум «Мышление и речь»: учебно-методическое пособие / сост.: А.А. Маленов, А.Ю. Маленова. Омск: Изд-во ОмГУ, 2005. 108 с.</p> <p>18. Регуш Л. А. Практикум по наблюдению и наблюдательности. 2-е изд., переработанное и дополненное. СПб.: Питер, 2008. 208 с.</p> <p>19. Экспериментальная психология: Практикум: Учебное пособие для вузов/Т. Г. Богданова, Ю. Б. Гиппенрейтер, Е. Л. Григоренко и др.; Под ред. С. Д. Смирнова, Т. В. Корниловой. М.: Аспект Пресс, 2002. 383 с.</p> <p style="text-align: center;">Internet saytlari</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. URL: https://www.apa.org/pubs/databases/psycinfo/index.aspx 2. URL: http://virtualcoglab.cs.msu.su 3. URL: http://magazine.mospsy.ru 4. URL: http://psyjournals.ru 5. URL: http://www.psystudy.ru/ 6. URL: http://www.cogjournal.ru 7. URL: http://journals.tsu.ru/psychology
7.	<p>О‘quv dasturi Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti Kengashining 20__yil _____ gi __ sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan.</p>
8.	<p>Fan/modul uchun ma’sular: M.X.Karamyan - O‘zMU, “Umumiy Psixologiya” kafedrası professori, psixologiya fanlari doktori (DSc) F.E.Gaziyeva - O‘zMU, “Umumiy Psixologiya” kafedrası dots.nt v.b., psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)</p>
9.	<p>Taqrizchilar: A.I.Rasulov - O‘zMU “Umumiy Psixologiya” kafedrası mudiri, psixologiya fanlari doktori, professor (tayanch OTM) E.Z.Usmanova – M.V.Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti Toshkent shahar filiali dots.nti, psixologiya fanlari nomzodi (turdosh OTM)</p>